

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

Богущ А. М.	—	дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
Бабчук О. Г.	—	кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
Кавиліна Г. К.	—	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
Булгакова О.Ю.	—	доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
Левицька М.І.	—	методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

<i>Сторож В. В.</i> Лепбук – інноваційна технологія дошкільного навчання.....	160
<i>Berezovska L.</i> Professional readiness of preschool education teachers for innovative activities.....	168
<i>Lysenko O. M., Melnychuk N. M.</i> Internationale politik zum schutz von flüchtligen und migranten.....	173
<i>Cojocari L., Ohrimenco (Boțan) A.</i> Valorizarea jocului-călătorie în familiarizarea copiilor cu diversitatea naturii.....	181

Розділ III. Особливості інклюзивних підходів

<i>Корзун Л. М.</i> Особливості розвитку та інклюзивне навчання дітей з порушенням інтелекту.....	196
<i>Кузнецова Т. М.</i> Інклюзивна практика у системі дошкільної освіти.....	203
<i>Літовченко О. В., Василенко А. І.</i> Особливості пізнавальної активності в дітей з порушеннями мовлення....	210
<i>Тубичко Ю. О.</i> Психолого-педагогічна готовність майбутніх фахівців до роботи у закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою роботи.....	218
<i>Kovylyna V., Lepykh T.</i> Features of inclusive practice.....	226

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

<i>Зоткіна Ю. С.</i> Розвиток толерантності в дошкільному віці.....	232
<i>Кавиліна Г. К.</i> Психологія емоційних станів та управління ними у дітей старшого дошкільного віку.....	238
<i>Кримова Н. О., Бирка А. В.</i> Формування особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку: проблематика та психолого-педагогічні рішення.....	244
<i>Кримова Н. О., Розумна-Ребдело С. В.</i> Дивергентне та конвергентне мислення в контексті творчого процесу...	249
<i>Панасюк Л.</i> Аналіз підходів до вивчення професійного самовизначення майбутніх фахівців.....	256

глибинах». 2014. № 5(685). С. 4-41.

3. Гавриш Н. В. Інтегровані заняття: Методика проведення. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.

4. Дороніна Т. О. Гендерна чутливість. Енциклопедія прав людини : соціально-педагогічний аспект. Житомир : Волинь, 2014. С. 142-145.

5. Кононко О. Л. Умови розвитку в ранньому онтогенезі цілісного світобачення. *Педагогіка : науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного ін-ту ім. Т. Шевченка*. 2013, С. 85-91.

6. Коток М. О. Дослідження стану вихованості особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2016. №8. С. 69-74.

7. Літкевич А. Формування національно-культурної ідентичності в умовах конкурентоспроможного закладу освіти. *Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу : збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу*. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 75-77.

ДИВЕРГЕНТНЕ ТА КОНВЕРГЕНТНЕ МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

К.психол.н., доц. Н. О. Кримова
Магістрантка С. В. Розумна-Рєбдело

Підвищений інтерес до теми творчого розвитку особистості пов'язаний з динамічною зміною світу. З новими потребами та можливостями які постають перед суспільством. Науковий прогрес, розвиток інформаційних технологій потребують не просто зміни особистого світогляду людини, а нового типу мислення, нових підходів, ідей та комбінацій.

Уява є однією з найважливіших здібностей людського розуму, яка дозволяє створювати нові образи, сценарії та концепції. Вона є основою для творчості, інновацій та вирі-

шення проблем. В рамках теми уяви важливими є два основні види мислення: конвергентне і дивергентне, які були введені Дж. П. Гілфордом [2] у середині ХХ століття. Гілфорд розділив когнітивні процеси на кілька вимірів і акцентував увагу на важливості творчих підходів у вирішенні завдань. Виявив, що традиційні тести на інтелект більше спрямовані на вимірювання конвергентного мислення, тоді як дивергентне мислення вимагає окремого дослідження та оцінки.

Конвергентне мислення (від лат. «convergere», що означає «сходитися») характеризується прагненням знайти одне правильне рішення для конкретної проблеми. Воно має структурований, логічний і послідовний характер. Такий вид мислення зазвичай використовується в задачах з обмеженою кількістю варіантів відповідей, наприклад, при написанні інструкцій, алгоритмів, вирішенні математичних рівнянь або під час іспитів. Логічний розум є відповідальним за виживання, все невідоме сприймається як невірне і скоріш за все небезпечне.

Дивергентне мислення («divergere», що означає розходитися.), навпаки, передбачає генерацію великої кількості різних ідей, рішень або шляхів вирішення однієї проблеми. Його відрізняє гнучкість, нестандартність і здатність розглядати проблему з різних сторін. Дивергентне мислення є ключовим для творчих процесів, адже саме воно дозволяє генерувати нові ідеї або підходи. А саме: письменництво, малювання, дизайн, розробка нових стратегій, нових продуктів, та технологій. Значення цих понять полягає в тому, що вони допомагають зрозуміти, як різні види мислення впливають на творчість, інновації та вирішення складних завдань.

Характеристика основних показників дивергентного типу мислення:

1. Легкість (швидкість сприйняття, поява багатьох ідей за короткий проміжок часу).
2. Гнучкість (відображає здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до інших).

3. Оригінальність (схильність до нестандартних ідей).
4. Розробленість (ретельність, деталізація образів).
5. Чутливість (тонке відчуття найменших нюансів).

Уява є центральним компонентом як дивергентного, так і конвергентного мислення і може бути як вільною, безструктурною, так і керованою, де вона підпорядкована певним правилам або завданням. При дивергентному мисленні уява дозволяє «грати» з різними ідеями, відкидаючи логічні обмеження та виходячи за рамки стандартних рішень. Це той момент, коли людина може генерувати безліч різних варіантів одного й того ж питання. Уява стає тим містком, який допомагає людині досліджувати нові можливості, комбінувати несумісні ідеї і створювати унікальні рішення. З іншого боку, при конвергентному мисленні уява має більш організовану форму. Людина використовує уяву для перевірки можливих варіантів та вибору найбільш відповідного. Це процес пошуку найбільш оптимальної відповіді, де уява працює у структурованих межах.

Здатність використовувати обидва типи мислення важлива в багатьох сферах: в освіті вміння змінювати види мислення допомагає викладачу знаходити нові підходи у викладанні предметів, а студентам генерувати нові ідеї, та знаходити правильні рішення для традиційних завдань.

Уява як компонент мислення є надзвичайно важливою і для мистецтва, де творці можуть вільно використовувати дивергентне мислення, щоб виражати свої ідеї, і для науки, де дослідники за допомогою конвергентного мислення шукають правильні відповіді на поставлені питання.

Конвергентне та дивергентне мислення є двома взаємодоповнюючими підходами, які допомагають людині вирішувати проблеми різної складності. Уява, яка є важливою складовою обох видів мислення, дозволяє людині виходити за межі відомого та шукати нові шляхи розвитку і вирішення завдань. Фр. Кейра наголошував на важливості уяви в різних сферах людської діяльності, від науки до мистецтва та по-

вськденного життя.

Дивергентне мислення це і є креативність. К. Роджерс під креативністю розуміє здатність виявляти нові способи вирішення проблем і нові способи вираження. Незважаючи на численні дослідження креативності, єдиної теорії креативності й загально визнаного її означення сьогодні не існує.

К. Тейлор стверджує, що вже в 60-ті роки ХХ ст. численні визначення креативності було поділено на шість типів:

1) гештальтистські, що описують креативний процес як руйнування існуючого гештальту для побудови нового:

2) інноваційні, орієнтовані на оцінювання креативності за новизною кінцевого продукту:

3) естетичні, у яких акцент робиться на самовираження творця;

4) психоаналітичні або динамічні, що описують креативність в термінах взаємовідносин між Воно, Я і Над-Я;

5) проблемні, що описують креативність як кілька процесів вирішення завдань, у тому числі означення Дж. Гілфорда креативності як дивергентного мислення.

6) інші означення.

М. А. Холодна зазначає, що креативність визначається у вузькому і широкому сенсі. У вузькому сенсі креативність – дивергентне мислення. У широкому сенсі креативність визначається як творчі інтелектуальні здібності, у тому числі і як здатність привносити щось нове в досвід (Ф. Барон), здатність породжувати оригінальні ідеї в умовах вирішення й постановки нових проблем (М. Воллах), здатність усвідомлювати прогалини і суперечності, а також формулювати гіпотези про відсутні елементи ситуації (Е. Торренс), здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення (Дж. Гілфорд) [1].

Зарубіжні дослідники в проблемі креативності виокремлюють чотири аспекти: креативний процес, креативний продукт, креативну особистість і креативне середовище.

Важливим є дослідження М. Воллаха і Н. Когана, яке

підкреслило важливість розвитку як інтелекту, так і креативності у дітей, оскільки обидві ці якості є важливими для успішного навчання та адаптації у суспільстві. Найкращим можна вважати поєднання високого інтелекту і високого рівня креативності. Інші дослідники отримували аналогічні результати: чинник інтелекту і чинник креативності є незалежними [4].

У створеному американським психологом П. Торренсом тесту для діагностики креативності завданням було – отримати модель творчих процесів, що відображає їх природну складність. В основі цього методу лежить здатність до дивергентного мислення (Д. Гілфорд), до перетворень і створення асоціацій, здатність породжувати нові ідеї та розробляти їх. Дванадцять тестів творчої продуктивності згруповані в вербальну, образотворчу і звукову блоки [5].

Модель творчих процесів – це структура або схема, яка описує етапи або кроки, через які проходить людина чи група при створенні нових ідей або рішень. Вона використовується для розуміння і вдосконалення творчого мислення.

Дослідники виділяють декілька моделей структури творчої діяльності. Наведемо приклад узагальненої моделі структури творчої діяльності:

1. Усвідомлення й формулювання проблеми.
2. Знаходження принципу вирішення проблеми (синоніми: нестандартне завдання, вирішальна гіпотеза, ідея винаходу або задуму твору мистецтва).
3. Обґрунтування і розвиток знайденого принципу. Теоретичне, конструкторське й технологічне опрацювання цього принципу: якщо творчість є науковою, то конкретизація і доведення гіпотези; якщо – технічною, то конструкторське розроблення ідей; якщо художньою, то розвиток і розроблення задуму художнього твору.
4. Практична перевірка гіпотези, реалізація винаходу або задуму, об'єктивізація художнього твору [1].

Спираючись на численні самозвіти творчих особистос-

тей, можна зробити висновки про те, що в творчому процесі несвідомій роботі психіки відводиться значне місце. Існує така точка зору, що без несвідомого творчість була б неможливою. К. Г. Юнг описуючи наявність несвідомого у творчості, виокремив два типи творчого процесу – інтровертований (сам творець є пасивним, а результат творчості – це автономна сила, яка саморозвивається та самостворюється, як в художній творчості) та екстравертований (орієнтований на задум, який свідомо формується, і творець виступає активним діячем, працює з матеріалом усвідомлено, як в науковій роботі) [3].

Виокремлюють три форми неусвідомленої творчої активності мозку:

- Надсвідомість – рівень психічної активності людини, який не піддається вольовому контролю при вирішенні творчих завдань. Це вищий етап творчого процесу, який вважають механізмом творчої інтуїції, унаслідок якого і відбувається рекомбінація колишніх вражень.

- Підсвідомість містить неусвідомлювані стимули творчої активності й неусвідомлювані регулятори способів виконання дій (операційні установки, стереотипи, автоматизми).

- Передсвідомість – проміжна ланка між свідомим і несвідомим людини, що відбиває «назрівання ідеї».

Інтуїція є одним з основних психологічних феноменів підсвідомості у творчому процесі. Інтуїтивними вважаються всі явища, в основі яких лежить неусвідомлений когнітивний процес. Ознаками інтуїтивних процесів є мимовільність, непередбачуваність, ірраціональність, автономність, неусвідомленість. Інтуїція є компонентом творчої уяви. У творчому процесі інтуїція допомагає знаходити нестандартні рішення та нові підходи.

Дж. Вейлз вважає, що креативне мислення – це такий спосіб мислення, при якому людина здатна відрізнити інформацію від фактів. Така компетенція стає особливо затребуваною з урахування нових реалій сучасного світу.

Розвитку креативного мислення сприяють різні методи, такі як: мозкові штурми; заняття мистецтвом; розв'язання нестандартних завдань; пошук нових зв'язків між ідеями та фактами, які на перший погляд їх не мають; розглядання проблеми та завдання з різних точок зору. Для розвитку дивергентного мислення важливо повернутися до стану дитячої безпосередності – відновити здатність вільно мислити, бути спонтанним, фантазувати, мріяти, уявляти. Однак, для досягнення успіху та конкурентоспроможності важливо вміти поєднувати як дивергентне, так і конвергентне мислення. Дивергентне мислення допомагає знаходити оригінальні ідеї, тоді як конвергентне сприяє їхньому впорядкуванню та застосуванню на практиці. Баланс між цими типами мислення дозволяє ефективно вирішувати проблеми, втілювати інноваційні рішення та реалізовувати творчі проекти, що робить людину більш успішною у будь-якій сфері діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психологія творчості: навч. посіб. / О. К. Яковенко, Т. П. Старовойт, А. М. Горецька, І. О. Кочарян. Харків : Нац. аерокосм. ун-т. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2016. 52 с.
2. Guilford J. P. The nature of human intelligence. New York: McGraw-Hill, 1967.
3. Jung C. G. The Relations Between the Ego and the Unconscious. *Collected Works of C. G. Jung*. Princeton University Press, 1978. Vol. 7
4. Wallach M. A., Kogan N. Modes of Thinking in Young Children: A Study of the Creativity-Intelligence Distinction. New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1965.